Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej, 57
Warszawa 2022
Article No. 2895

Citation:
Augustyniak-Żmuda, G. (2022). Socjolingwistyczne aspekty badania żywotności lektu śląskiego. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej, 57,* Article 2895. https://doi.org/10.11649/sfps.2895

DOI: 10.11649/sfps.2895

Gabriela Augustyniak-Żmuda
(Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa)

Socjolingwistyczne aspekty badania żywotności lektu śląskiego

Recenzja książki: Gerd Hentschel, Jolanta Tambor, István Fekete, *Das Schlesische und seine Sprecher. Etablierung in der Gesellschaft, Attitüden, Vitalität der Germanismen. / Śląski lekt i jego użytkownicy. Rozpowszechnienie, postawy społeczne wobec śląszczyzny, żywotność germanizmów w lekcie śląskim.* Peter Lang, Frankfurt am Main 2022, 343 ss.

Książka *Das Schlesische und seine Sprecher. Etablierung in der Gesellschaft, Attitüden, Vitalität der Germanismen. / Śląski lekt i jego użytkownicy. Rozpowszechnienie, postawy społeczne wobec śląszczyzny, żywotność germanizmów w lekcie śląskim* (Hentschel i in., 2022) powstała w dwóch wersjach językowych: niemieckiej i polskiej. Monografia jest kierowana nie tylko do badaczy, ale do wszystkich zainteresowanych mową Śląska.

Badania empiryczne przeprowadzane były od lipca 2017 roku do grudnia 2019 roku. Monografia powstała dzięki współpracy językoznawców z Instytutu Slawistyki Uniwersytetu im. Carla von Ossietzkiego w Oldenburgu oraz

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2022.
Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences
[Wydawca: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk]

badaczy z Instytutu Języka Polskiego (obecnie Instytutu Językoznawstwa) i ze Szkoły Języka i Kultury Polskiej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Przedstawione w pracy badania prowadzone były w subregionach Górnego Śląska, tj. w Opolu, Gliwicach, Bytomiu, Katowicach, Rybniku, Tychach i Wodzisławiu Śląskim (oraz w Raciborzu). Autorzy postawili wyraźne cele swoich badań: (1) zobrazowanie używalności lektu śląskiego na obszarze Górnego Śląska, (2) uzyskanie odpowiedzi na pytanie, jaki jest stopień żywotności germanizmów w mowie śląskiej, to znaczy, czy obecnie są używane przez użytkowników, (3) określenie stopnia różnic w żywotności germanizmów w wybranych regionach Śląska, (4) stworzenie socjobiograficznego opisu użytkowników śląszczyzny, (5) prezentacja formy współistnienia lektu śląskiego i języka polskiego (nie chodzi o wskazania stopnia rozpowszechnienia śląskiego lektu na Śląsku).

W książce naprzemiennie używana jest forma „mowa śląska[1]" i „lekt śląski". O ile „mowa śląska" nie wymaga szerszego wyjaśnienia, to „lekt śląski" należy przybliżyć, biorąc pod uwagę czytelników niebędących badaczami języków występujących na terenie Śląska. Autorzy wspomniany termin interpretują następująco:

> Jest to termin następczy i zastępczy dla gwary, która w niemieckim obszarze językowym, przynajmniej jeszcze do niedawna określana była jako „Wasserpolnisch". Nazwa ta pierwotnie była rozumiana jako „polski mówiony pod wodą (Odrą)" […]. Z biegiem czasu interpretacja terminu uległa zmianie i zaczęto go rozumieć jako „rozwodniony" polski, a dokładniej rzecz ujmując „polski rozwodniony językiem niemieckim" […] „zepsuty polski, który Polakowi trudno zrozumieć. Bierze się niemieckie słowa i dodaje do nich polskie końcówki" […] (Hentschel i in., 2022, s. 171).

Prezentowany w monografii materiał jest przedstawiony za pomocą analizy ilościowej. Autorzy posługują się szeregiem metod i testów statystyki opisowej i analitycznej. Tradycja piśmienna w subregionach Śląska jest zróżnicowana. Nie ma zatem (i nie może być) korpusu, który stanowiłby podstawę do analizy żywotności germanizmów w lekcie śląskim. Wykorzystanie metody subiektywnej częstotliwości daje możliwość oceny obecności germanizmów w śląskiej mowie. Metodę subiektywnego prawdopodobieństwa w swoich pracach wykorzystali R. M. Frumkina i A. P. Vasilevič (Frumkina & Vasilevich, 1971), W. Jassem i D. Gembiak (Jassem & Gembiak, 1980) oraz T. Anstatt (Anstatt, 2016). W przypadku autorów omawianej książki nazywają oni tę metodę „subiektywną częstotliwością". Najważniejszą zasadą wykorzystania tej metody jest dobór wystarczającej liczby respondentów przy uwzględnieniu kryteriów

[1] W drugiej, polskojęzycznej części publikacji jest używany również termin „kod", „gwara".

społecznych (płeć, wiek, wykształcenie, pochodzenie z subregionu Śląska). Autorzy w badaniu kwestionariuszowym zadawali pytania, które dotyczyły częstości używania pierwszego słowa (germanizmu) w porównaniu do drugiego słowa (polskiego). W taki sposób sprawdzili, w jaki sposób język dominujący (polski) wyparł lub zmniejszył częstotliwość używania germanizmów.

Do skonstruowania ankiety leksykalnej wykorzystano glosariusz do tomu *Ślązoki nie gęsi* (Szołtysek, 2010) oraz internetowy *Słownik ślonski*[2]. Prowadzone badania ankietowe miały określać żywotność śląskich leksemów w codziennych sytuacjach, dlatego wybór tych źródeł jest bardzo dobrze przemyślany. Wybrano leksemy „pochodzenia niemieckiego" – tylko zapożyczenia właściwe[3] (niemieckie leksemy zaadoptowane w gwarze śląskiej)[4]. Do kwestionariusza nie wybrano germanizmów, które: 1) występują w języku polskim, 2) mają podobne brzmienie, 3) stanowią nazwy rzeczy lub zjawisk dziedziny technicznej. Powodem tego była postawiona hipoteza, że śląskie germanizmy mają większą żywotność we współczesnej mowie Ślązaków, jeśli nie mają w polszczyźnie potocznej „zleksykalizowanej alternatywy" (Hentschel i in., 2022, s. 189).

Autorzy zbudowali arkusze o dwóch konstrukcjach. Jedna czwarta respondentów otrzymała ankietę z testowanymi słowami ulokowanymi w kolejności losowej, ale taką samą dla każdego respondenta. Trzy czwarte respondentów otrzymało ankietę z różną kolejnością słów. Należy przyznać, że jest to niezwykle ważne w prowadzeniu badań ankietowych. Przy teście leksykalnym indywidualna randomizacja daje całkiem inne wyniki niż stała (zob. Fekete & Hentschel, 2021). Respondenci mieli za zadanie oszacować częstość używania germanizmów w rozmowach po śląsku, nie po polsku. Ankieta leksykalna składała się z 9 kolumn, gdzie w pierwszej umieszczono germanizmy, w dziewiątej odpowiedniki w języku polskim. Kolumny od 2 do 6 stanowiły skalę oceny używalności: 1 – głównie, 2 – częściej, 3 – jednakowo często, 4 – rzadziej, 5 – rzadko. Stopnie: 6 – nigdy, ale znam; 7 – nigdy, bo nie znam, stanowiące skalę w kolumnie 7 i 8 były binarną opozycją wskazania „nigdy"[5].

---

[2] Zob. http://slownikslaski.pl/ (*Słownik ślonski*, b.d.).

[3] Słowa, które w formie i treści wywodzi się z innego języka, w tym przypadku z języka niemieckiego.

[4] Autorzy podają przykład wyrazu *bigel* (pol. *wieszak*, niem. *Bügel*) (Hentschel i in., 2022, s. 171).

[5] Ankietę leksykalną można znaleźć pod linkiem: https://uol.de/f/3/inst/slavistik/Ank_leks_FragBog_lex.pdf (*Ankieta leksykalna*, b.d.). Ten podział ocen będzie konieczny przy analizie *dominanty* każdego germanizmu (patrz dalej).

O wyborze respondenta do badania ankietowego decydowała deklaracja o pewnej regularności i częstotliwości używania lektu śląskiego (w najmniejszym stopniu w komunikacji prywatnej i rodzinnej). Jeśli potencjalny respondent wskazał, że przynajmniej „w miarę często" używa mowy śląskiej, został wstępnie włączony do badań, przy czym miał więcej niż 16 lat. Przy pozyskiwaniu kolejnych ankietowanych korzystano z metody kuli śnieżnej (*snowball sampling*) (zob. Babbie, 2009, s. 213). Druga weryfikacja następowała podczas wypełniania kwestionariusza socjolingwistycznego, który poprzedzał ankietowe badanie leksykalne.

Należy zaznaczyć, że w monografii znajduje się gruntowny opis podłoża socjodemograficznego. Autorzy łączą badania żywotności germanizmów z socjobiograficznym opisem użytkowników śląskiego lektu. Jako czynniki wspierające lub hamujące żywotność germanizmów wskazują wiek, wykształcenie, zawód i pochodzenie, używanie mowy śląskiej i polskiej w życiu codziennym oraz znajomość języka niemieckiego. Ważne jest również nastawienie, oczekiwania wobec lektu i języka polskiego a także tożsamość użytkowników śląskiej mowy.

Docelowo ustalono liczebność grupy badawczej na 2000 osób. Łącznie przeprowadzono 2097 ankiet z czego 1964 zostało uwzględnionych przy tworzeniu analiz badawczych. Najmłodsi respondenci mieli 16 lat, najstarszy 93 lata. Autorzy podzielili respondentów na 4 grupy wiekowe: 1) do 35 lat, 2) od 36 do 50, 3) od 51 do 65, 4) od 66 lat. W każdej z grup odsetek respondentów wahał się między 19 a 28,4%. Kobiety stanowiły ponad 60% ankietowanych, mężczyźni niecałe 40%. Przewaga płci żeńskiej jest zauważalna w każdej grupie wiekowej. Ankiety zostały przeprowadzone na wszystkich poziomach wykształcenia (podstawowe 6,4%, zawodowe 16,6%, średnie techniczne 24,6%, średnie ogólne 13,1%, wyższe humanistyczno-społeczne 19,8%, wyższe medyczne, techniczne, ścisłe łącznie 15,2%, inne 3,3%, brak danych w 1,1%. Cała grupa ankietowanych reprezentowała też bardzo szerokie spektrum typów wykonywanych zawodów. Jedynie grupy pracujące w policji, wojsku i zawodach artystycznych stanowili niewielki odsetek. Autorzy do analizy żywotności lektu śląskiego brali pod uwagę również wielkość miejscowości, w której mieszkali i byli wychowywani respondenci, co ma znaczący wpływ na siłę lektu śląskiego: „im większa miejscowość, tym znaczenie lektu śląskiego wobec języka polskiego powinno spadać" (Hentschel i in., 2022, s. 201). Najwięcej respondentów pochodziło z miejscowości do 200 000 mieszkańców (31,3%), najmniej z miejscowości ponad 200 000 mieszkańców (10,2%). Dodatkowo w ankiecie socjobiograficznej znalazło się pytanie o miejsce, w którym ankietowany spędził większą część dzieciństwa i młodości po to, by wykorzystać wskaźnik otoczenia językowego do analizy żywotności germanizmów w lekcie śląskim. Z analiz wynika,

że 80% ankietowanych spędziło w tej samej miejscowości 2/3 swojego życia, a ponad połowa nigdy nie zmieniła miejsca zamieszkania.

Autorzy odpowiadają też na pytanie, „w jakim stopniu język niemiecki jest obecnie wykorzystywany przez użytkowników tegoż lektu [śląskiego – przyp. G.A.Ż.]" (Hentschel i in., 2022, s. 203). Postawiona jest hipoteza, że im lepsza jest znajomość języka niemieckiego, tym silniejszy jest lekt śląski. Z badań wynika, że częstotliwość używania języka niemieckiego w miejscach publicznych jest bardzo niska (bardzo często języka niemieckiego używa zaledwie 0,3% ankietowanych, często 0,4%, czasami 3,6%, rzadko 20,4%, nigdy 65,5%). Prawie 200 ankietowanych w ogóle nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie. Przedstawione wyniki świadczą o tym, że nie ma zależności między funkcjonowaniem języka niemieckiego a siłą lektu śląskiego.

Ankietowani poproszeni zostali także o udzielenie odpowiedzi na zbiór pytań, które bezpośrednio odnosiły się do obecności języka niemieckiego w ich życiu, np. jak często mówi po niemiecku, jak często w rodzinie mówi się po niemiecku, jak często w miejscu pracy lub nauki mówi się po niemiecku, czy respondent bywa w krajach niemieckojęzycznych, czy czytano respondentowi w dzieciństwie po niemiecku, czy słucha niemieckojęzycznych audycji radiowych, czy ogląda niemiecką telewizję, czy czyta po niemiecku i w jakim stopniu zna niemiecki. Na podstawie tych pytań wyliczono współczynnik „kontaktu" respondentów z językiem niemieckim. Wyniki wskazują, że frekwencja aktywnego używania języka niemieckiego przez respondentów jest bardzo niska. W tym przypadku również prawie 200 ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi, co może być wynikiem:

> pewnej ostrożności respondentów, spowodowanej w szczególności sporami politycznymi dotyczącymi „opcji niemieckiej", zaognionymi przez obecną władzę oraz sporą grupę niechętnych, nieprzyjaznych Niemcom i Ślązakom Polaków. Nasuwa się przypuszczenie, że co najmniej część respondentów nie chciała przyznać się do znajomości i używania niemieckiego (Hentschel i in., 2022, s. 206).

Podobne wyniki przedstawiają odpowiedzi na pytania dotyczące używania niemieckiego w rodzinie, w miejscu pracy lub nauki.

Przy analizie materiału socjobiograficzego autorzy obliczali również „indeks bliskości językowej do języka niemieckiego" dla każdego respondenta. To znaczy, że każdej ankietowanej osobie przypisano odpowiednie punkty za poziomy wskazane w pytaniach (od 0 dla „nigdy" lub „brak znajomości" do 3 lub 4). Powstało 58 grup, które podzielono na 5 grup nasilenia kontaktu z językiem niemieckim za pomocą tzw. analizy klastra (k-*means*). Zerowe

nasilenie wykazało 41,5% ankietowanych, słabe 24,4%, średnie 13,6%, mocniejsze 13,3%, mocne 7,2%. Wyniki te świadczą o tym, że nie należy uwzględniać wielojęzyczności przy badaniu żywotności lektu śląskiego.

Autorzy bardzo dokładnie przedstawili wyniki częstotliwości używania języka polskiego i lektu śląskiego. W książce możemy znaleźć bardzo szczegółowe analizy frekwencji użycia kodów polskiego i śląskiego 1) przez samych respondentów, 2) w rodzinach respondentów, 3) w miejscach pracy lub nauki, 4) w miejscach publicznych. Przeprowadzono także analizy częstotliwości używania śląskiego w kontaktach z różnymi członkami rodziny i bliskimi (z dziadkami, z rodzicami, z rodzeństwem, z żoną/mężem, z dziewczyną/chłopakiem).

Najrzadziej lekt śląski jest używany w urzędach, szkołach i uniwersytetach, na ulicy (w rozmowach z nieznajomymi), w sklepach. Można zauważyć mniejsze lub większe różnice w zależności od obszarów wiejskich i miejskich. W ankiecie umieszczono również pytanie o znajomość języków obcych, konkretnie angielskiego, francuskiego, rosyjskiego i czeskiego. Respondenci najczęściej wskazywali umiejętność posługiwania się angielskim i rosyjskim. Trzy inne języki były wskazane jedynie przez 5% ankietowanych.

Analizy przeprowadzone przez autorów monografii wskazują jednoznacznie, że język niemiecki jest językiem „peryferyjnym", to znaczy, że praktycznie wcale nie funkcjonuje w codziennej komunikacji. Jeśli chodzi o lekt śląski – jest używany równolegle z językiem polskim, praktycznie we wszystkich kontekstach, co autorzy nazywają „asymetrycznym bilingwizmem, względnie asymetryczną wielokodowością" (Hentschel i in., 2022, s. 294).

Jak wcześniej wspomniano, monografia dotyczy również postaw (nastawienia) do lektu śląskiego. Respondenci odpowiadali również na pytania dotyczące zwiększenia obecności lektu śląskiego w życiu publicznym (w radiu, w prasie, w telewizji, w miejscach publicznych, w urzędach, w szkołach). Większość ankietowanych opowiada się za zwiększeniem obecności śląszczyzny w mediach i życiu społecznym. Jeśli chodzi o prasę, wyniki są nieznacznie mniejsze, co jest spowodowane brakiem kodyfikacji języka. Respondenci uważają, że należy wzmocnić używalność lektu śląskiego w urzędach, ale tylko niewielka liczba ankietowanych uważa, że powinien być jedynym językiem urzędowym. Należy tu zaznaczyć, że używanie go w urzędach jest rozumiane przez rozmówców tylko na poziomie mowy. Aż siedmiu ankietowanych na dziesięciu uważa, że śląski powinien być przedmiotem szkolnym.

Z analiz wynika bardzo ważna kwestia standaryzacji mowy śląskiej. Respondenci zdecydowanie popierają kodyfikację lektu śląskiego. Ponad połowa

ankietowanych jest za utrzymaniem germanizmów w normie językowej i za uwzględnieniem (pod)regionalnych cech językowych.

W pytaniach tożsamościowych aż 444 respondentów nie udzieliło odpowiedzi na pytanie, czy uważa się za Niemca/Niemkę. Za Ślązaka/Ślązaczkę zdecydowanie uważa się 80,8% udzielających odpowiedzi, natomiast za Polkę/Polaka 81,1%. Wynik ten oznacza, że tożsamość śląska mieści się w polskiej.

Monografia w większości składa się z części analitycznych. Na końcu pracy umieszczony został dwujęzyczny 32-stronicowy aneks, w którym znalazły się dokładne wyliczenia dotyczące żywotności germanizmów. Uszeregowany alfabetycznie spis badanych germanizmów został opatrzony wyliczeniami częstości ich używania w śląszczyźnie. Tabele składają się z pięciu kolumn o nazwach: *Items*, *Median*, *AM*, *Modus*, *Rang nach 1. Median 2. AM*. W pierwszej kolumnie umieszczone zostały wszystkie badane jednostki leksykalne poddane ocenie ankietowanych: germanizm, po myślniku – polski odpowiednik lub odpowiedniki. W drugiej kolumnie jest wyliczenie *mediany* – najważniejszego czynnika frekwencyjnego, wskazującego biomodalną dystrybucję wartości. Kolumna o nazwie *AM* jest wyliczeniem średniej arytmetycznej, co oznacza, że jest ilorazem sumy wszystkich ocen i liczby wskazań. Kolumna *Modus* to *dominanta* – dominująca ocena, którą otrzymał dany germanizm. W kolumnie *Rang nach* określona została *ranga* danego germanizmu. Do wyliczenia tej wartości niezbędne było ujęcie dwóch aspektów: *mediany* i średniej arytmetycznej (*AM*).

Wyjaśnienie powyższych opisów przedstawia tabela nr 1.

Tabela nr 1. Przykład żywotności germanizmów w lekcie śląskim

Items	***Median***	***AM***	***Modus***	***Rang nach 1. Median 2. AM***
anwajong – oblewanie nowego domu, mieszkania	2	2,71	1	97
blizablajfer – piorunochron	7	5,93	7	678

Ankietowani mieli za zadanie określić częstotliwość używania m.in. germanizmów: *anwajong* i *blizablajfer*. Pierwszy przykład ma wyliczoną *medianę* 2, co oznacza, że większość respondentów 1 – głównie lub 2 – częściej używa tego wyrażenia niż „oblewanie nowego domu, mieszkania". Średnia arytmetyczna wyrazu *anwajong* wynosi 2,71, co obliczono na podstawie podzielenia około 2000 ocen przez liczbę wskazań. *Dominanta* leksemu *anwajong* wynosi 1, co oznacza, że była to najczęściej wskazywana ocena

(1 – głównie). Ostatnia kolumna to ranga leksem *anwajong* wśród wszystkich 687 analizowanych germanizmów. Wyraz ten plasuje się na 97 miejscu. Inaczej wygląda sytuacja germanizmu *blizablajfer*. *Mediana* tego wyrazu wynosi 7, co oznacza, że większość ankietowanych oceniło ten leksem jako „7 – nigdy (nie używam – przyp. G.A.Ż.), bo nie znam"[6]. Podział 2000 ocen przez liczbę wskazań pozwolił na uzyskanie średniej arytmetycznej 5,93. *Modus* wyrazu *blizablajfer* wynosi 7 – najczęściej wskazywana ocena. Natomiast ranga tego germanizmu wynosi 678 na 687 ocenianych. Taka analiza jest przedstawiona w odniesieniu do wszystkich wybranych do badań germanizmów.

W monografii znajduje się niezwykle dokładna analiza zebranych danych, dotyczących obecności kodów oraz ich socjodemograficznego uwarunkowania, a także analiza rozpowszechnienia germanizmów i opis czynników wpływających na ich żywotność i podtrzymanie (takie jak częstość mówienia po śląsku, wiek respondentów, upowszechnienie germanizów poza Śląskiem, postawa polityczna wobec lektu śląskiego w urzędach, tożsamość, kontakt z językiem niemieckim, medialne występowanie lektu śląskiego).

Głównym problemem monografii jest żywotność i częstotliwość germanizmów leksykalnych we współczesnej śląszczyźnie. W pracy bardzo dokładnie przedstawione zostały językowo-społeczne uwarunkowania Ślązaków używających lektu śląskiego w życiu codziennym. Stworzenie bezpośredniej analizy żywotności badanej mowy nie byłoby możliwe bez całego szeregu uwarunkowań socjodemograficznych. Autorzy zaznaczają wyraźnie, że „Samoocena, przeprowadzona przez ok. 2000 osób mówiących po śląsku, wyraźnie wskazuje, że w życiu codziennym używają one języka polskiego co najmniej w takim samym stopniu jak śląszczyzny" (Hentschel i in., 2022, s. 292). Relacja między tymi kodami jest nazwana „dwujęzycznością czy też dwukodowością asymetryczną" (Hentschel i in., 2022, s. 294), jednocześnie wskazuje ona, że mowa śląska jest zagrożona wyparciem przez język polski. Używanie śląskiego jest w pełni zależne od posiadania identyfikacji śląskiej. Tożsamość odgrywa niezwykle ważną rolę w zachowaniu śląskiej mowy.

Książka *Das Schlesische und seine Sprecher. Etablierung in der Gesellschaft, Attitüden, Vitalität der Germanismen. / Śląski lekt i jego użytkownicy. Rozpowszechnienie, postawy społeczne wobec śląszczyzny, żywotność germanizmów w lekcie śląskim* autorstwa G. Hentschela, J. Tambor i I. Fekete (Hentschel i in., 2022) jest pierwszą próbą kompleksowo przeprowadzonych badań socjolingwistycznych nad

[6] Budowę ankiety i skalę ankiety wyjaśniam na poprzednich stronach.

obecnym stanem śląskiej mowy, a jednocześnie są to pierwsze współczesne badania żywotności germanizmów[7]. Według autorów wyniki ich badań „dadzą lektowi śląskiemu wzmocnienie realnej szansy na możliwą kodyfikację z leksyką włącznie i lekt śląski zyska wsparcie i poparcie państwa polskiego oraz że wszystkie decyzje umotywowane politycznie na Śląsku i w Polsce podjęte zostaną mądrze" (Hentschel i in., 2022, s. 179). Zebrany materiał i przeprowadzone na jego podstawie analizy badawcze stanowią bazę dla badań empirycznych współczesnego lektu śląskiego.

Bibliografia

Ankieta leksykalna. (b.d.). Pobrano 13 września 2022, z https://uol.de/f/3/inst/slavistik/Ank_leks_FragBog_lex.pdf

Anstatt, T. (2016). Subjektive Frequenz als Forschungsmethode. *Wiener Slawistischer Almanach*, *77*, 7–35.

Babbie, E. (2009). *Podstawy badań społecznych* (W. Betkiewicz, M. Bucholc, P. Gadomski, J. Haman, A. Jasiewicz-Betkiewicz, A. Kloskowska-Dudzińska, M. Kowalski, & M. Mozga-Górecka, Tłum.). Wydawnictwo Naukowe PWN.

Fekete, I., & Hentschel, G. (2021). Investigating non-linear trends in questionnaire studies using contrastive bipolar scales. *Journal of Quantitative Linguistics*, *28*(1), 20–38. https://doi.org/10.1080/09296174.2019.1617091

Frumkina, R. M., & Vasilevich, A. P. (1971). Poluchenie otsenok veroiatnosteĭ slov psikhometricheskimi metodami. W R. M. Frumkina (Red.), *Veroiatnostnoe prognozirovanie v rechi* (ss. 7–28). Izdatel′stvo „Nauka".

Hentschel, G., Tambor, J., & Fekete, I. (2021). *Frequenzwörterbuch deutscher Lehnwörter im Schlesischen der Gegenwart: Mit Kommentaren zur Etymologie / Słownik frekwencyjny niemieckich zapożyczeń leksykalnych we współczesnym lekcie śląskim: Z komentarzami etymologicznymi*. BIS-Verlag der Carl von Ossietzky Universität Oldenburg. https://rebus.us.edu.pl/bitstream/20.500.12128/19231/4/Tambor_Slownik_frekwencyjny_niemieckich_zapozyczen_leksykalnych.pdf

Hentschel, G., Tambor, J., & Fekete, I. (2022). *Das Schlesische und seine Sprecher. Etablierung in der Gesellschaft, Attitüden, Vitalität der Germanismen. / Śląski lekt i jego użytkownicy. Rozpowszechnienie, postawy społeczne wobec śląszczyzny, żywotność germanizmów w lekcie śląskim*. Peter Lang. https://doi.org/10.3726/b18745

[7] Monografia ma swoje uzupełnienie. Jest nim *Frequenzwörterbuch deutscher Lehnwörter im Schlesischen der Gegenwart. Mit Kommentaren zur Etymologie. / Słownik frekwencyjny niemieckich zapożyczeń leksykalnych we współczesnym lekcie śląskim Z komentarzami etymologicznymi* wydany w wersji elektronicznej (Hentschel i in., 2021), opublikowany na stronach wydawnictwa BIS Uniwersytetu im. Carla von Ossietzkiego w Oldenburgu.

Jassem, W., & Gembiak, D. (1980). *Subiektywne prawdopodobieństwo wyrazów polskich*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Słownik ślonski. (b.d.). Pobrano 13 września 2022, z http://slownikslaski.pl/

Szołtysek, M. (2010). *Ślązoki nie gęsi, czyli Konski nojfajniyjszych książek na świecie przełonaczone na śląsko godka*. Śląskie ABC.

Sociolinguistic Aspects of Researching the Vitality of Silesian Speech

Review: Gerd Hentschel, Jolanta Tambor, István Fekete, *Das Schlesische und seine Sprecher. Etablierung in der Gesellschaft, Attitüden, Vitalität der Germanismen. / Śląski lekt i jego użytkownicy. Rozpowszechnienie, postawy społeczne wobec śląszczyzny, żywotność germanizmów w lekcie śląskim*, Peter Lang, Frankfurt am Main 2022, 343 pp.

Summary

This article is a review of a book by G. Hentschel, J. Tambor and I. Fekete *Das Schlesische und seine Sprecher. Etablierung in der Gesellschaft, Attitüden, Vitalität der Germanismen. / Śląski lekt i jego użytkownicy. Rozpowszechnienie, postawy społeczne wobec śląszczyzny, żywotność germanizmów w lekcie śląskim* (2022). It is a German-Polish monograph which comprehensively presents research on the vitality of contemporary Silesian, based on a survey of almost 2,000 people in various age groups. The analyses were conducted using a number of quantitative and statistical methods, taking into account precisely illustrated sociolinguistic aspects (such as age, education, occupation, origin, the use of Silesian and Polish in everyday life, knowledge of German and other languages, attitude towards Silesian and Polish, identity).

Socjolingwistyczne aspekty badania żywotności lektu śląskiego

Recenzja książki: Gerd Hentschel, Jolanta Tambor, István Fekete, *Das Schlesische und seine Sprecher. Etablierung in der Gesellschaft, Attitüden, Vitalität der Germanismen. / Śląski lekt i jego użytkownicy. Rozpowszechnienie, postawy społeczne wobec śląszczyzny, żywotność germanizmów w lekcie śląskim*, Peter Lang, Frankfurt am Main 2022, 343 ss.

Streszczenie

Artykuł *Socjolingwistyczne aspekty badania żywotności lektu śląskiego* jest recenzją książki G. Hentschela, J. Tambor i I. Fekete *Das Schlesische und seine Sprecher. Etablierung in der Gesellschaft, Attitüden, Vitalität der Germanismen. / Śląski lekt i jego użytkownicy. Rozpowszechnienie, postawy społeczne wobec śląszczyzny, żywotność germanizmów w lekcie śląskim* (2022). Jest to niemiecko-polska monografia, która w kompleksowy sposób przedstawia badania nad żywotnością współczesnej śląszczyzny. Badania ankietowe przeprowadzono wśród prawie 2000 osób w różnych grupach wiekowych. Analizy powstały za pomocą szeregu metod ilościowych i statystycznych, przy uwzględnieniu dokładnie zobrazowanych aspektów socjolingwistycznych (takich jak wiek, wykształcenie, zawód, pochodzenie, używanie mowy śląskiej i polskiej w życiu codziennym, znajomość języka niemieckiego i innych, nastawienie wobec śląszczyzny i polszczyzny, tożsamość).

Keywords: Silesian speech; Upper Silesia; sociolinguistic research; linguistic vitality; questionnaire research; identity and language; sociobiographical conditions

Słowa kluczowe: mowa śląska (lekt śląski); Górny Śląsk; badania socjolingwistyczne; żywotność językowa; badania ankietowe; tożsamość a język; uwarunkowania socjobiograficzne

Gabriela Augustyniak-Żmuda, Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences, Warsaw, Poland
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-9920-6663
Correspondence: gabriela.augustyniak-zmuda@ispan.waw.pl

The preparation of this article was self-financed by the author.

Competing interests: The author has declared that she has no competing interests.

Publication history: Received: 2022-09-13; Accepted: 2022-09-21; Published: 2022-12-20